

Birštono versmės

Fotografas
Kazys LAZAUSKAS
S. Dariaus ir S. Girėno g. 14,
Birštonas. Tel.: (8~612)
50524, (8~319) 56429.

Dešimtmečio kelionė į praeitį ir šios dienos Lietuvą

Praejusį šeštadienį, kaip ir kasmet, į Birštono viešosios bibliotekos, Lietuvos istorijos instituto, Nemuno kilpų regioninio parko ir „Gyvenimo“ laikraščio redakcijos organizuojamus „Stanislovo Moravskio skaitymus“ susirinko gražus būrys jo kūrybos gerbėjų, krašto istorija bei kultūra besidomiančių žmonių.

Devynis kartus vykę Jundeliškėse, buvusioje Ustronės dvarelyje, dešimtmečiai – jubiliejiniai – skaitymai persikėlė į Nemajūnus. Tad susirinkusieji turėjo galimybę ne tik aplankyti Stanislovo Moravskio Amžinojo poilsio vietą Nemajūnų kapinių koplyčioje, bet ir pasigrožėti svetinagai atvėrusiu duris restauruotu bažnyčios pastatų ansambliu.

Pasak skaitymų sielos ir šeštadienį vykusio renginio vedėjos istorikės, dr. Redos Griškaitės, „... Priežastis, dėl kurios susirenkame čia, šiame krašte, jau nuo 2002 metų, liepoms nužydėjus, labai paprasta – ją galima nusakyti dviem žodžiais: Stanislovas Moravskis. Žmogus, gimęs lygiai prieš 210 metų, pačioje XIX amžiaus pradžioje, 1802 metų liepos 22 dieną, Mickūnuose, netoli Vilniaus. Žmogus. Anapilin iškeliavęs pačiame to amžiaus viduryje, beveik prieš 160 metų, 1853-ųjų spalio 6-ąją dieną, liūdnamame Ustronės dvarelyje, o amžinam poilsiui atgules visai čia pat, ant kalnelio, gražiosiose Nemajūnų kapinaitėse. Trumpos vos penkiasdešimt vienerių metų gyvenimas, iš kurių beveik dvidešimt praleista čia, prie Nemuno ir Verknės. Kas tas žmogus, kurio atminimui šiandien buvo aukojamos Šventosios Mišios, romantiška viduramžių nostalgija dvelkiančioje Šventųjų Apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčioje, taip jautriai nuspalvintoje Giedrės Juknevičiūtės sopranu ir Arnoldo Aristido Beinoriaus vargonavimu? Prisipažinsiu, kad prieš dvidešimt metų, kai Moravskio kūryba staiga įsiveržė į mano gyvenimą (žodis „įsiveržė“ – šiuo atveju labai taiklus), visas buvo paprasčiausiai – tuomet būčiau pasakiusi: Stanislovas Moravskis – Vilniaus universiteto auklėtinis, gydytojas, filaretas, memuaristas. Galbūt dar būčiau pridūrusi: Adomo Mickevičiaus kartos žmogus, kaip ir dauguma jos atstovų, – išsilavinęs, puikiai valdęs plunksną.

Dabar – visas daug sudėtingiau: kiekvienas prisilietimas prie šio žmogaus biografijos, o ypač – jo kūrybos, atveria naujus klotus, kelia naujų minčių ir sumaištį galvoje, nes supranti, kiek daug gali tilpti viename žmoguje: ir proto, ir talento, ir meilės, ir kančios. Ir kokia laimė, kai tu gali prisiliesti prie pačių slapčiausių to seniai gyvenusio žmogaus minčių ir suvokti vieną paprastą dalyką – niekas nepasikeitė. Nepaisant laiko ir civilizacijos, žmogus liko toks pat: kenčiantis, mylintis ir neapkenčiantis, tiesiog – jautrus. Šiuo požiūriu XIX amžius ir yra nuostabus – jo žmonės jau plačiau, daug plačiau nei anksčiau, atvėrė savo jausmus, atvėrė sau ir kitiems, taip save priartindami prie mūsų. Skačiau daug XIX amžiaus tekstų – spausdintų ir nespausdintų, parašytų vyrų ir moterų, skirtų viešumai ir labai privačių, necituotųjų. Tačiau šiame rašto žodžiu „tirštame“ amžiuje Moravskis išskirtinis – jo žodžio, jo plunksnos nesumažysis su niekuo kitu. Ta plunksna atpažįstama, ji galinga – net ir tuomet, kai atrodo, rašoma apie labai paprastus kasdienius dalykus. Nes tai mąstančio žmogaus tekstai, negana to, paženklinti kančia ir vienatve. Ta tikra vienatve, kai esi vienišas ir minioje. Tik esant tokioms sąlygoms gimsta tikroji lite-

Skaitymų sumanytojos - Birštono viešosios bibliotekos direktorė A. Jaskūnienė, istorikės Z. Medišauskienė ir R. Griškaitė.

tokias sąlygas turėjo. Todėl visa, ką jis sukūrė, galima vadinti gera, o kartais – net labai gera literatūra. Moravskio kūryba, kaip ir jis pats – daugiaklodė, vis dar tirtina ir tikriausiai iki galo neištirtina. Šiandien galima apgailestauti tik dėl vieno – kad ilgas dešimtmečius ji buvo tik stalčiaus literatūra. Taip susiklostė aplinkybės. Ir vis dar nerandu atsakymo – ar pats Moravskis to norėjo. Bet kuriuo atveju, literatūra, rašymas buvo svarbiausia. Medikas, dvarininkas, valdininkas, aukštuomenės žmogus – buvo tik ta išorinė, privaloma, jo gyvenimo pusė. Buvo pašauktas rašymui. Ir galutinai tai suprato tik čia, šioje Nemuno kilpomis įremintoje žemėje.

Sunkiai, pamažu, kaip ir visa kitakalbė mūsų literatūra Moravskio literatūra pamažu sugrįžta – ir į mūsų knygų lentynas, bet dar svarbiau – į mūsų sąmonę. Nes neįmanoma neįvertinti jo deklaruotų esminių, pamatinių moralinių vertybių – ištikimybės, doros, meilės ir pagarbos savo artimui, savo šeimai ir tikros, stiprios, nebanalios meilės savo kraštui, jo istorijai, gamtai ir žmonėms. Svarbu, kad tas žodis buvo ištartas. O buvo tai drąsaus, nevaržančio savęs jokiais primestais autoritetais, jokiais prietarais, laisvo žmogaus žodis, žmogaus, galinčio ir mokančio ir j save, ir į kitus pažvelgti kitaip – iš aukščiau, plačiau. Rašė ne tiek ir ne tik dėl savęs, kiek dėl mūsų, turėdamas vieną didelį tikslą – aprašyti tai, kas buvo, kad būtų galima suprasti tai, kas yra dabar, o galbūt ir tai, kas mūsų laukia ateityje. Ne viską pasakė tiesiai, daug ką palikdamas tarp eilučių, o tai ir vėl – talento žymė.

Nedaug, labai nedaug Lietuvoje yra vietų, paženklintų ne tik kuriančio asmens buvimu, bet ir kūrybos procesu. Viskas, ką sukūrė Moravskis, patys svarbiausio jo darbai – memuarai, dramos kūriniai, kelionių aprašymai, pagaliau – epistolika, kuri jau tapo unikaliu šaltiniu kasdienybės istorijos tyrimams, buvo parašyta ne Vilniuje ar Kaune, ne Sankt Peterburge ar Varšuvoje, bet čia, Jūsu žemėje, tame kukliame, mediniame, ant Verknės pakabintame Ustronės dvarelyje.

2002 metais šias ir panašias mintis sakėme Jums, pirmą kartą susirinkę į 200-osios metų gimimo metinėms skirtus skaitymus. Tikėjome, kad kada nors šis kraštas, o ypač – Ustronė, taps intelektualinio darbo simboliu. Daug kam ji tokiu simboliu ir tapo. Bet dar svarbiau, nei atrasti vietą, buvo atrasti patį Moravskį – per jo paties tekstus ir tekstus apie jį.

Apie tai, kas šiuo tikslu daryta, kas padaryta, o galbūt ir kas nepadaryta, kalbėjo istorikė, dr. Zita Medišauskienė, pakviesdama visus į intelektualinę kelionę. Kodėl be-

Moravskio tekstai ir buvo tarsi kelionė. Taigi keliaudami ankstesnių skaitymų takais, pabuvojom ne tik Ustronėje, bet ir pasiekėme Vilnių, Sankt Peterburgą, Varšuvą, turėjome progą dar geriau pažinti Stanislovą Moravskį ir jo aplinkos žmones. Per tuos metus pažinom Moravskį kaip dvarininką, kantriai nešusį jam skirtą prievolę rūpintis ūkiu ir atlikti savo pareigą, nors jam ir nepasisekė įgyvendinti idėjos, raginančios valstiečius užsiimti amatais ir moraliniu auklėjimu keisti visuomenę. Skausmas dvare lydėjo ir jo, kaip gydytojo darba, nemažai sunkių išgyvenimų rašytojas patyrė ir santykiuose su moterimis. Skaitymų metu pažinom Stanislovą Moravskį ir kaip gamtos mylėtoją bei grožio puoselėtoją, atsigręžemį į jo politines pažiūras ir kartu ieškojom atsakymo į rašytojo, nors ir gyvenusio nuošalėje, bet viso pasaulio piliečių likusio, keltą klausimą – ar žmogus gali būti tobulas?

Stanislovo Moravskio įsitikinimu, žmogus tik gali siekti tobulybės, eiti link jos. Ir eiti ne griaudamas, zudydamas, bet keisdamas, tūlindamas, daiktuose bei vartojime jausdamas saiką, džiaugdamasis gražiais tarpusavio santykiais, gamta, muzika. Argi tai nesvarbu ir šiandien, kaip ir daugelis kitų Stanislovo Moravskio deklaruotų vertybių? Tad tuos dešimt skaitymų metų iš tiesų galime vadinti prisilietimu prie laiko ir kelionė, vedusia į praeitį ir šios dienos Lietuvą.

Per tuos metus, kaip sakė dr. Reda Griškaitė, „... buvo visko – gražių ir prasmingų darbų bei minčių, buvo ir ne tokių gražių ir ne tokių prasmingų, padiktuotų asmeninių ambicijų ar tiesiog profanacijos – ypač ten, ir tai labai liūdna, kur gyildentas Moravskio ir Moters santykis. Bet Visagalis Laikas visuomet viską sustato į savo vietas. Kaip tikėjo Moravskis, taip ir aš tikiu Stebuklu. Ir toks Stebuklas įvyko šiais metais – turiu omenyje patį šviežiausią darbą – knygą tikrai moravskišką pavadinimu – „Sirdimi regėti“. Jos autorius – Moravskio kraštiečių, visos Lietuvos mylimas rašytojas Vytautas Bubnys. Tai jis šiais 2012-aisiais, jubiliejiniais metais, išleido portretinių eskizų knygą ir Stanislovą Moravskį pastatė į vieną gretą su tokiais vardais – net neįjauki ir sakyti – kaip Vincas Mykolaitis-Putinas, Antanas Miškinis, Juozas Baltušis, Stanislovas Dobrovolskis, Kazimieras Vasiliauskas, Justinas Marcinkevičius, Jonas Kazlauskas ir kt. – tai vis rašytojo portretuoti asmenys. Vadiniu tai ne tik Stebuklu, bet ir tikra Sąmonės Revoliucija“.

Pats rašytojas Vytautas Bubnys, kalbėdamas apie tai, kaip šis Nuosilės stebuklas atsirado knygoje, sakė, kad Stanislovas Moravskis į jo pasaulį atėjo pavėluotai

Rašytojo Vytauto Bubnio autografas - Julijai Palionienei. J. Palionio paramos ir labdaros fondas šiemet papildė renginio rėmėjų gretas. Pagrindinis rėmėjas - Birštono savivaldybė.

Gražių idėjų jubiliejinį S. Moravskio paminėjimą surengti Nemajūnų bažnyčioje palaikęs mons. J. Dalinevičius kvietė nepamiršti moralinių vertybių.

organizuojamus Moravskio skaitymus Jundeliškėse. Jų atgarsius „Gyvenimo“ laikraštyje ne tik perskaitydavau, bet ir pasidėdavau: o gal prireiks? Prireikė. Rašyti apie Moravskį ypatingai paskatino knyga „Nuo Merkinės iki Kauno“, kurią skaitydamas jos autorių – kilnios bajorų dvasios žmogų, iškilų memuaristą, rašytoją, kultūrininką, - sirdimi praregėjau.

Prof. Giedrius Subačius, šiuo metu dirbantis JAV, dažnas skaitymų dalyvis. Jo sūnus Kajus (2,5 m.) pirmą kartą skaitymuose dalyvavo būdamas pusės metų.

Ir dar viena priežastis, kodėl apie jį rašiau. Labai norėjau, kad apie jį sužinotų ir tie skaitytojai, kurie daugiau tenkinasi rašytojo žodžiu. Stanislovas Moravskis to nuspelnė, sakė V. Bubnys.

Ir dešimtuose „Stanislovo Moravskio skaitymuose“ neliko nusižengta tradicijai – pabaigai paskaityti šį tą iš Moravskio. Šį kartą temą padiktavo pati vieta – Nemajūnai. Su Redos Griškaitės perskaitytu Žaviu Stanislovo Moravskio aprašymu apie senąją Nemajūnų kleboniją laikraščio skaitytojai galės susipažinti kitose „Birštono versmėse“.

Smagu regėti Nemuną galingą
Vingiuojantį užtikrintai, ramiai.
Ir Pūnios šilą, gojus,
Kai pajunti, kur tėviškė, namai.

Juozas Palionis

Siponių dvare, Birštono sen., Siponių kaime

2012 m. rugpjūčio 11 d. 14 val.

Per vasarą kvepiančias Panemunių pievas,
per nauju rūbu pasipuošusį Siponių krašto viešelį,
per mėlyną Nemuno kelią

Valės Petkevičienės ir Juozo Palionio knyga
„Čia Nemunas vingiuoja“ maloniai

KVIEČIA

visus Siponių, Birštono, Priemų krašto gyventojus ir svečius
į knygos ir atgimstančio Dvaro pristatymą.

Knygos „Čia Nemunas vingiuoja“ pristatymo programoje:

1. Knygos autorės V. Petkevičienės ir knygos recenzentės R. Šimukauskaitės pristatomosios kalbos.
2. Naujai atkurtamo Siponių dvaro pristatymas.
3. Knygų įteikimas žmonėms, padėjusiems ir prisidėjusiems prie knygos išleidimo.
4. Kultūrinėje-mėnėje knygos pristatymo šventės programoje dalyvaus: Birštono vaikų lopšelio-darželio „Vyturėlis“ vaikai ir jų auklėtojos, Birštono vienkiemio vyrų ir moterų ansambliai, Nemajūnų bendruomenės „Santalka“ kaimo kapela, „Dzūkijos Aido“ kapela iš Alytaus, Birštono visuomeninės org. „Bočiai“ ansamblis, Birštono meno mokyklos mokytoja R. Llutvinskienė, skaitovas iš Birštono gimnazijos L. Bartkus, Birštono vienkiemio kaimo teatras su B. Dauguviečio „Žaldofynės“ parodija.

Pabūkime kartu ir pasidžiaukime mūsų pačių likimais kuricama
gimtojo krašto istorija.